

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-394-4-6>

Деревська Олена, аспірантка кафедри ТІМ НАОМА
(науковий керівник: кандидат мистецтвознавства,
в. о. завідувача кафедри ТІМ НАОМА О. І. Овчаренко)

Роль пейзажних зображень Никодима Зубрицького в мистецтві

Ключові слова: Никодим Зубрицький, пейзаж, українське мистецтво, європейське мистецтво.

Olena Derevska, PhD student, NAFAA
(academic mentor: PhD in Art History, Acting Head of the Department of Theory
and History of Art at NAFAA Oleksiy Ovcharenko)

The role of landscape depictions by Nikodem Zubrzycki in art

Abstract. The genre of landscape in the Ukrainian art hadn't been formed until the end of the 18th century. Nikodem Zubrzycki created many prominent landscape depictions, being inspired by the European old master prints, and being himself a source of inspiration for other artists.

Key words: *Nikodem Zubrzycki, landscape, Ukrainian art, European art, old master print.*

На ранньомодерному етапі розвитку українського образотворчого мистецтва відбувалося виділення окремих жанрів. За Д. Степовиком, формування жанру пейзажу тривало до кінця XVIII ст. Мистецькі процеси цього часу надзвичайно важливі. Серед тих, хто найбільше вплинув на формування українського пейзажу, Никодим Зубрицький (1680-ті – 1724).

Практика запозичень та переосмислення мотивів, композицій із розвитком друкарства притаманна європейському мистецтву. Українські мистецтвознавці часто розглядають як джерело натхнення наших майстрів голландську гравюру, пейзажі Брейгеля, недооцінюючи впливи і німецького мистецтва, що поширювалося Європою завдяки ілюстраціям до лютеранських видань та їх численним переробкам, а також мистецтва італійського. Н. Зубрицький виділяється серед багатьох митців тим, що не лише запозичує, але і сам є зразком для наслідувань. Його «Вид на гору Синай» (1693–1694) на основі твору італійця Дж. Б. Фонтана з оригінальними деталями, що створюють одночасно пейзаж і план місцевості, копіювався, як пише О. Юрчишин-Сміт, іншими майстрами.

Пейзажно-батальний мідьорит Н. Зубрицького «Облога Почаївського монастиря 1675 р.» (1704) має унікальне значення як єдине автентичне відтворення архітектури Почаївського монастиря до часів василіан, на що вказує П. Ричков. Прихильність до розкритого неосяжного простору є характерною рисою пейзажів Н. Зубрицького. Інша характерна риса, точна деталізація, дозволила створити сучасну реконструкцію монастиря.

«Облогу Почаєва» відтворювали з варіаціями пізніше і Й. Гочемський, і невідомий автор ктиторського портрету Домашевських.

Дереворит Н. Зубрицького «Навернення Савла» з «Апостола» (1696) дещо нагадує обладунками, одягом, композицією аналогічні сюжети німецьких художників Г. Бальдунга, Й. Аммана тощо. Цей же сюжет авторства гравера Іллі наявний у «Апостолі» (1639). Питання спільних іконографічних прототипів потребує уточнення, проте відзначимо, як Н. Зубрицький розсуває простір, відмовляючись від скупченості об'єктів і персонажів, перетворюючи релігійний сюжет на повноцінний пейзаж, застосовує промальовані лаконічно виразні деталі, моделювання об'ємів впевненим штрихом різця, передній план із традиційним «уквітченим поземом». Трава і квіти в пейзажах Н. Зубрицького одночасно данина національній іконописній традиції і манері таких німецьких граверів ХVI ст., як Г. Бургкмайр, Г. Лембергер тощо, на яких вплинули, як вказує Дж. Бартрум, митці Дунайської школи.

Виразні символічні пейзажі Н. Зубрицького в «Ифіці ієрополитіці» (1712) набувають більшого значення: «Хищення» демонструє тривожні хмари, пагорби, траву, кущі, дерева, що хвилюються на вітру, вони притягують увагу глядача більше за антигероя гравюри, що краде птахів.

Сюжети, в т. ч. пейзажі, Н. Зубрицького з «Ифіки» неодноразово копіюються – це повний повтор циклу І. Филиповичем (1760), народні інтер'єри (за К. Шероцьким), розписи Благовіщенського собору в Ніжині (за П. Жолтовським). Пейзажі Н. Зубрицького в Апокаліпсисі з «Нового Заповіту» (1717) – одна з вершин цього жанру того часу. Навіть у сценах з Інферно митець демонструє ліризм природи. Гравюра до Розділу 21 сповнена філософським спогляданням природи брейгелівської високої напруги, де запозичена лютеранська іконографія перетворена в кращих традиціях українського гуманістичного мистецтва, унікального національного стилю на зламі ренесансу і бароко. Реалістичними прийомами Н. Зубрицький вносить в пейзаж нові індивідуальні грані, нове розуміння простору, осяжності світу і часу.

